

О. О. Безкопильний
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
місто Черкаси

РОЛЬ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

Анотація. Автор акцентує увагу на тому, що підвищити ефективність підготовки майбутніх учителів фізичної культури можливо шляхом застосування компетентісного підходу у вищій фізкультурній освіті. Аналізуючи сучасні вимоги до вищої фізкультурної освіти, в статті аналізуються визначення таких понять, як «компетентність», «професійна компетентність вчителя», «професійна компетентність вчителя фізичної культури» та «здоров'язбережувальна компетентність вчителя фізичної культури». У статті вказано, що реалізація компетентісного підходу у підготовці дозволяє сформувати професійну компетентність майбутніх учителів фізичної культури, здатних ефективно здійснювати здоров'язбережувальну діяльність в основній школі, узгодити очікування роботодавців і студентів, здійснити зміни в навчально-виховному процесі, які стосуються змісту професійної підготовки та викладання професійно орієнтованих дисциплін.

Ключові слова: компетентісний підхід, підготовка, майбутні вчителі фізичної культури, здоров'язбережувальна діяльність, основна школа.

Аннотация. Безкопильный А. А. Роль компетентностного подхода в подготовке будущих учителей физической культуры к здоровьесберегательной деятельности в основной школе. Автор акцентирует внимание на том, что повысит эффективность подготовки будущих учителей физической культуры возможно путем применения компетентностного подхода в высшем физкультурном образовании. Анализируя современные требования к высшему физкультурному образованию, в статье анализируются определения таких понятий, как «компетентность», «профессиональная компетентность учителя», «профессиональная компетентность учителя физической культуры» и «здоровьесберегательная компетентность учителя физической культуры».

В статье указано, что реализация компетентностного подхода в подготовке позволяет сформировать профессиональную компетентность будущих учителей физической культуры, способных эффективно осуществлять здоровьесберегательную деятельность в основной школе, согласовать ожидания работодателей и студентов, осуществить изменения в учебно-воспитательном процессе, касающихся содержания профессиональной подготовки и преподавания профессионально ориентированных дисциплин.

Ключевые слова: компетентностный подход, подготовка, будущие учителя физической культуры, здоровьесберегательная деятельность, основная школа.

Annotation. Beskopylny O.O. The role of the competence approach in the preparation of future teachers of physical culture to health reservation activity in the primary school. The author focuses on the fact that to increase the efficiency of preparation of future teachers of physical culture is possible by the use of competency approach in higher physical education. Exploring the modern requirements to higher physical education, the article analyzes the definitions of such notions as "competence", "professional competence of the teacher", "professional competence of teacher of physical culture" and "health reservation competence of the teacher of physical culture". The article pointed out that the implementation of a competence approach in training allows to form professional competence of future teachers of physical culture able to effectively realize health reservation activity in the primary school, to conform the expectations of employers and students, to implement changes in the educational process regarding the content of professional training and teaching of professionally oriented disciplines.

Competence approach as a methodological basis of modern higher physical education suggests a priority focus on the development of competent physical education teachers, which has all the necessary competences in professional activity.

The author believes that the realization of competent approach in preparation of future teachers of physical culture to health reservation activities in the primary school provides for the implementation of the following conditions: change of activity of the teacher; from knowledge transfer to the organization of the educational process and designing the personality oriented trajectory of development of each student; update teaching methods to facilitate, the identification and formation of professional competence depending on the personal preferences of future teachers of physical culture; using of methods of teaching and training based on the competence approach, which involves the formation and solution of practical problem situations with using game methods of training; the implementation of various forms of communication: conferences, lectures, discussions, consultations, a survey by couples and groups of mixed type; the use of alternative evaluation systems of educational activity of students.

Key words: competence approach, training, preparation, future teachers of physical culture, health reservation activity, primary school.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Актуальною проблемою сучасної вищої освіти є формування професійної компетентності майбутнього вчителя, під якою розуміється сукупність професійних та особистісних якостей, які необхідні для успішної педагогічної діяльності.

Необхідність реформування системи освіти України, її вдосконалення і підвищення рівня якості підготовки майбутніх фахівців є найважливішою соціокультурною проблемою, яка значною мірою обумовлена процесами

глобалізації та необхідністю позитивних змін у суспільстві для індивідуального розвитку людини, її соціалізації та самореалізації в навколишньому світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Учені (О. Ю. Ажиппо, П. Б. Джурицький, Є. А. Захаріна, Л. І. Іванова, Л. П. Сущенко, О. В. Тимошенко, Б. М. Шиян та ін.) приділяли особливу увагу з'ясуванню різноманітних аспектів професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних.

Науковці (І. В. Іваній, О. Онопрієнко, О. В. Скалій, Н. Ш. Фазлеева, С. В. Хоменко та ін.) вказують на особливості запровадження компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах. Так, О. Онопрієнко зазначає, що «компетентнісно зорієнтований підхід, спрямований на формування особистості педагога, його професійної компетентності, соціальної зрілості й духовного багатства» [3, с. 60]. Вважаємо, що сучасний етап розвитку освіти в Україні вказує на необхідність пошуку нових методологічних підходів до професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищій школі.

Мета роботи – розкрити роль компетентнісного підходу у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Компетентнісний підхід займає провідне місце в процесі модернізації системи вищої освіти, саме тому висвітлення його основних положень є нагальною потребою часу. З позицій сьогодення перед вищою освітою стоїть завдання максимально розкрити творчий потенціал майбутнього фахівця та сформувати його професійну компетентність. Так, С. М. Безбородих вважає, що «сьогодні важливо бути не лише кваліфікованим фахівцем, а й, передусім, компетентним. Компетентний фахівець відрізняється від кваліфікованого тим, що він не лише володіє певними знаннями, вміннями та навичками, що необхідні для його плідної професійної діяльності, а й реалізує їх у своїй роботі; завжди саморозвивається та виходить за межі своєї дисципліни; вважає свою професію великою цінністю» [2, с. 57].

Застосування компетентнісного підходу в освіті, на думку І. М. Матійківа, «передбачає переорієнтацію з процесу на результат освіти в діяльнісному вимірі, підсилення практичної спрямованості навчання, зокрема предметно-професійного аспекту, підкреслення ролі досвіду, вмінь реалізовувати знання в практичній площині, акцентування уваги на якісних результатах процесу навчання не як суми знань, а як здатності педагога творчо розв'язувати життєві й професійні завдання, нестандартно діяти в різних ситуаціях, забезпечення активізації механізмів загального та професійного самотворення і самореалізації, урахування мотивації, динаміки самовдосконалення» [2, с. 47].

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про відсутність єдиного визначення поняття «компетентність». Його трактують як ситуативну категорію, що характеризує готовність індивіда виконувати діяльність у конкретних ситуаціях; інтегрований індикатор якості особистості, що характеризує готовність виконувати певну діяльність (В. Ф. Балашова); як необхідний обсяг знань, вмінь та досвіду у певному виді діяльності, як здатність до діяльності зі знанням справи (Н. Л. Клясен); як поєднання психічних якостей та психічних станів, яке дає змогу діяти людині самостійно й відповідально, сприяє оволодінню нею вміннями та навичками виконувати трудові функції (А. К. Маркова); як «готовність на професійному рівні виконувати свої посадові та фахові обов'язки відповідно до сучасних теоретичних надбань та кращого досвіду, наближення до світових вимог і стандартів» (В. І. Маслов).

Нам імпонує визначення поняття «компетентність», яке подає О. І. Пометун. Це поняття трактується як «спеціальним шляхом структуровані набори знань, умінь, навичок, спроможностей і ставлень, що дають змогу майбутньому фахівцю визначити, тобто ідентифікувати, і вирішувати незалежно від контексту проблеми, що є характерними для певного напрямку професійної діяльності» [4].

Аналіз наукових джерел вказує на те, що з позицій сьогодення не існує загальноприйнятого визначення поняття «професійна компетентність вчителя». І. В. Кривенцова зазначає, що трактування поняття «професійна компетентність вчителя» є об'єктом дискусій між психологами, педагогами, соціологами та фахівцями-практиками [5, с. 49]. На думку вченої, педагогічна освіта передбачає вивчення комплексу дисциплін, пов'язаних з розвитком професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури [5, с. 49]. О. Д. Гауряк, проаналізувавши різні визначення поняття «професійна компетентність вчителя фізичної культури», зазначає, що «професійна компетентність є базовим та системоутворювальним поняттям і розглядається як система знань, умінь та особистісних якостей, що відповідають змісту професійної діяльності, що передбачає: усвідомлення особистістю своїх прагнень до діяльності – потреб та інтересів; бажань і ціннісних орієнтацій; мотивів діяльності, уяви про свою соціальну роль; самооцінку особистих якостей і властивостей як майбутнього фахівця (професійних знань, умінь, навичок, професійно-важливих якостей; регулювання свого професійного становлення) та визначається як готовність до здійснення навчально-виховної діяльності відповідно до конкретних умов, вимог і завдань, а також здатність супроводжувати процес самопізнання, саморозвитку учня, динамізувати його відповідно до конкретних сутнісних задатків кожної дитини» [5, с. 187]. С. В. Хоменко трактує поняття «професійна компетентність вчителя фізичної культури» як «сукупність індивідуально-психологічних особливостей особистості і готовності його, як суб'єкта педагогічного впливу структурувати наукові і практичні знання з метою ефективно організації тренувального процесу спортивного колективу для успішного вирішення поставлених завдань». Г. С. Богданова визначає поняття «професійна компетентність вчителя фізичної культури» як «інтегративну професійну характеристику особистості, яка включає сукупність теоретичних, психолого-педагогічних знань, методичних, рухових умінь та навичок, професійно значущих особистісних якостей, які дозволяють учителю фізичної культури ефективно розв'язувати педагогічні завдання в навчально-виховному процесі школи» [1, с. 19]. Нам імпонує таке тлумачення цього поняття.

На основі науково-методичного аналізу проблеми застосування компетентнісного підходу у підготовці вчителя

фізичної культури І. В. Іваній виділяє такі основні характеристики професійної компетентності вчителя фізичної культури: особистісно-гуманна орієнтація; здатність до системного бачення педагогічної реальності у сфері фізичної культури й системних дій у професійно-педагогічній ситуації; володіння сучасними педагогічними методиками (технологіями), пов'язаними з культурою комунікації, взаємодії з інформацією та її передачі учням; здатність до інтеграції вітчизняного, зарубіжного, історичного й сучасного інноваційного фізкультурно-оздоровчого досвіду; креативність у професійній сфері; наявність рефлексивної культури [4, с. 44].

Як зазначається в матеріалах доповіді Hutmacher Walo на міжнародній Раді з культурного співробітництва, яка відбулася в Швейцарії 27-30 березня 1996 року, професійна компетентність вчителя фізичної культури пов'язана з розв'язанням широкого кола соціальних, культурологічних, психологічних, фізіологічних та інших проблем і в широкому аспекті – це сукупність теоретичних знань, практичних умінь, досвіду, особистісних якостей учителя, діалектичний перебіг яких забезпечує ефективність та результативність педагогічної діяльності [0].

Науковці (І. В. Іваній [4], С. С. Кодимський та Н. Н. Чайченко [5], Б. М. Шиян та ін.) вказують на особливе значення формування здоров'язберезувальної компетентності вчителя фізичної культури. І. В. Іваній вказує, що це «визначається сучасними тенденціями розвитку фізкультурної освіти та необхідністю підготовки висококваліфікованих кадрів, спроможних ефективно реалізувати завдання формування, збереження і зміцнення здоров'я учнів» [4, с. 18]. С. С. Кодимський та Н. Н. Чайченко розглядають здоров'язберезувальну компетентність вчителя як «складну особистісну якість вчителя, що регулює його діяльність у зазначеній сфері та забезпечує ефективність цього процесу; як систему інтегрованих властивостей особистості, адекватних структурі й змісту роботи щодо формування здорового способу життя підростаючого покоління» [5, с. 219]. Б. М. Шиян вважає, що здоров'язберезувальна компетентність вчителя фізичної культури є «важливою складовою його професійно-педагогічної культури та узагальненим показником професійної компетентності й способу професійного самовдосконалення» [1, с. 372].

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Компетентнісний підхід як методологічна основа сучасної вищої фізкультурної освіти передбачає пріоритетну орієнтацію на формування компетентного вчителя фізичної культури, який володіє усіма необхідними компетентностями в професійній діяльності.

Реалізація компетентісного підходу у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі передбачає впровадження наступних умов: зміну діяльності викладача: від передачі знань до організації освітнього процесу та проектування особистісно орієнтованої траєкторії розвитку кожного студента; оновлення методів навчання для сприяння, виявлення та формування професійної компетентності залежно від особистісних уподобань майбутніх учителів фізичної культури; застосування методів навчання і виховання на компетентнісній основі, що передбачає формування та вирішення практичних проблемних ситуацій із використанням ігрових методів навчання; впровадження різноманітних форм спілкування: конференції, лекції-дискусії, лекції-консультації, опитування по парам і групам змішаного типу; застосування альтернативних оцінювальних систем навчальної діяльності студентів.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробленні концепції підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язберезувальної діяльності в основній школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богданова Г. С. Характеристика педагогічних умов підвищення рівня професійної компетентності вчителя фізичної культури / Г. С. Богданова // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. - 2013. - № 8(2). - С. 18-24.
2. Безбородих С. М. Компетентнісний підхід у підготовці конкурентоспроможного фахівця / С. М. Безбородих // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. - 2012. - № 22(8). - С. 57-64.
3. Гауряк О. Д. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури в умовах педагогічної практики / О. Д. Гауряк // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. - 2011. - Вип. 14. - С. 184-188.
4. Іваній І. В. Компетентнісний підхід до професійної підготовки вчителя фізичної культури / І. В. Іваній // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. - 2013. - № 1. - С. 43-48.
5. Кодимський С. С. Педагогічні умови розвитку здоров'язберезувальної компетентності вчителів фізичної культури в системі післядипломної педагогічної освіти / С. С. Кодимський, Н. Н. Чайченко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. - 2013. - № 8. - С. 217-224.
6. Кривенцова І. В. Роль фехтовання в формуванні професійної компетентності педагогів в області фізичної культури / Кривенцова І. В. // Фізичне виховання студентів. - 2009. - № 2. - С. 48-50.
7. Matiykiv I.M. Kompetentnisnyy pidkhid do profesiyanoi pidhotovky maybutnikh fakhivtsiv / I.M. Matiykiv // Pedagogika i psikhologiya profesiyanoi osvity : nauk.-metod. zhurnal. - 2006. - # 3. - С. 44-53.
8. Onopriyenko O. Stan realizatsiyi kompetentnisnoho pidkhodu v profesiynoi pidhotovtsi maybutn'oho vchytelya fizychnoyi kul'tury / O. Onopriyenko // Sportyvnyy visnyk Prydniprova. - 2010. - # 2. - С. 60-63.
9. Pometun O. I. Suchasnyy urok. Interaktyvni tekhnolohiyi navchannya : nauk.-metod. posib. / O. I. Pometun, L. V. Pyrozhenko ; za red. O. I. Pometun. - K.: Vyd-vo A.S.K., 2004. - 432 s.
10. Khomenko S. V. Ponyattya ta strukturni komponenty profesiyanoi kompetentnosti maybutn'oho vchytelya fizychnoyi kul'tury / S. V. Khomenko // Naukovi zapysky [Natsional'noho pedahohichnoho universytetu im. M. P. Drahomanova]. Ser. : Pedahohichni ta istorychni nauky. - 2012. - Vyp. 102. - С. 203-208.

24

11. Shyyan B. M. Pidhotovka vchytelya fizychnoyi kul'tury tret'oho tysyacholittya / B.M. Shyyan // Kontsepsiya rozvytku haluzi fizychnoho vykhovannya i sportu v Ukraini: zb. nauk. pr. –Rivne: Prynt Khauz, 2001. – Vyp. 2. - S. 371-374.

12. Hutmacher Walo. Key competencies for Europe / Report of the Symposium Bezne, Switzerland 27-30 March, 1996. Council for Cultural Cooperation (CDCC) // Secondary Education for Europe Strasburg. – 1997. – pp. 8-17.